

Cuprins

<i>Explicarea liturgică a unui umanist bizantin din veacul al XIV-lea — sens, destin, receptare, variante</i> (DIAC. IOAN I. ICĂ JR)	5
Sinteza liturgică bizantină în amurgul unui Imperiu	5
Devenirea configurației simbolice a Liturghiei bizantine	8
Etapile formării structurilor Liturghiei bizantine	13
Codificarea rituală a Liturghiei bizantine	19
„Diataxa” liturgică a patriarhului Filotei	21
Canonizarea Liturghiei ortodoxe prin tipar	22
Conciliul de la Trento și editarea latină a „Tâlcuirii” liturgice a lui Cabasila	23
Primul corpus parizian al comentariilor liturgice bizantine	27
„Tâlcuirea” liturgică a lui Cabasila în edițiile ei occidentale	28
„Tâlcuirea” cabasiliană în controversa euharistică europeană din veacul al XVII-lea	30
Secolele XIX–XX în Occident — neotomism și modernism	36
Recursul la „Tâlcuirea” cabasiliană în revizitarea problemei jertfei euharistice	37
O monografie românească uitată despre jertfa euharistică	41
Recursul la „Tâlcuirea” cabasiliană în revizitarea chestiunii epiclezei euharistice	44
O monografie românească polemică despre epicleza euharistică	46

Pr. Ene Braniște și prima monografie sistematică asupra „Explicării” liturgice cabasiliene	50
— sub semnul dublei sfințiri	54
— Liturghia ca act de cult și sensurile ei teologice	62
— gradele simbolismului liturgic	64
— între scolastică și isihasm	67
Prima ediție franceză a „Explicării” cabasiliene și ambivalența receptării neoscolastice	76
A doua ediție critică franceză a „Explicării” cabasiliene și prima ei receptare științifică în Occident	79
Rezerve critice ortodoxe — receptări pozitive occidentale	90
Cabasila și teologia euharistică bizantină	101
Problema jertfei euharistice, revizitată și revizuită	107
Problema epiclezei euharistice, revizitată și revizuită	110
Bizantinii și momentul sfințirii darurilor euharistice — surprizele cercetării istorice	119
A doua monografie ortodoxă sistematică asupra „Explicării” cabasiliene — Pekka Metso și dimensiunile prezenței lui Dumnezeu; răspunsul la criticile ortodoxe	127
Nicolae Cabasila și Toma d’Aquino	136
„Summa theologiae” — arhitectura ansamblului	139
Toma d’Aquino, teolog al Euharistiei	150
Toma d’Aquino, comentator al Missei	156
Excurs despre Missa romană	158
Surprizele tradiției manuscrise (1) — „Explicarea” veșmintelor și „Explicarea” mică a Liturghiei	166
Surprizele tradiției manuscrise (2) — cele două variante ale „Explicării” mari	171
Varianta inițială în 46 de capitole	174
Varianta definitivă, revăzută și adăugită, în 53 de capitole	190

*

Codificarea rituală a Liturghiei bizantine

FILOTEI (KOKKINOS) AL HERACLEII Rânduiala [diataxa] dumnezeieștii Liturghii	199
--	-----

*

NICOLAE CABASILA-CHAMAETOS
Explicări liturgice

Schițe preliminare

I

Explicare la sfântul veșmânt 231

II

Despre cele săvârșite în dumnezeiasca Liturghie 233

III.A. Varianta inițială

*Explicare la dumnezeiasca Liturghie
în 46 de capitole*

Proscomidia

1. De cele săvârșite la aducerea cinstitelor daruri: de ce cinstitele daruri nu sunt puse pe jertfelnic de la început . 241
2. De ce nu e dedicată o pâine întreagă, ci o bucată tăiată din ea 242
3. De ce întipărește preotul în pâine pătimirea lui Hristos . 243
4. Ce este pomenirea Domnului 245
5. Despre cele săvârșite cu pâinea 246
6. Pentru ce a poruncit Domnul să se facă aceasta spre pomenirea Lui 248
7. Care sunt cele spuse la proscomidie după pomenire[a Domnului], și că aducerea darurilor este de recunoștință, dar și de solicitare 249
8. Pentru ce sunt acoperite darurile și despre cele rostite peste ele 252

Liturghia Cuvântului

9. Despre toată lucrarea sfântă a Liturghiei pe scurt 253
10. Despre slăvirea de la început 255
11. Despre cereri și de ce anume cerem prima pacea 257
12. Ce vrea să spună cererea milei peste tot 261
13. Despre încredințarea [noastră lui Dumnezeu] 263

14. Despre așa-numiții [psalmi] antifoni și rugăciunile din timpul lor	265
15. Semnificația Liturghiei în rezumat	267
16. Explicare/exegeză a primului [psalm] antifon	270
17. Ce însemnează la începutul Liturghiei cântările profetice	272
18. Explicare/exegeză a celui de-al doilea [psalm] antifon	273
19. Explicare/exegeză a celui de-al treilea [psalm] antifon	274
20. Despre arătarea sfintei Evanghelii și despre Imnul de trei ori „Sfânt” [Trisaghion]	276
21. Despre rugăciunea Imnului [Trisaghion] și despre strigările preotului	277
22. Despre citirea Scripturilor, ordinea și sensul lor	280
23. Despre cererile de după Evanghelie	281
<i>Liturghia Tainei</i>	
24. Despre ducerea în altar a cinstitelor daruri	283
25. Despre rugăciunile și îndemnurile către mulțime ale preotului de după ducerea înăuntru a darurilor	285
26. Despre mărturisirea credinței și cele la care îndeamnă și pe care le urează preotul credincioșilor după aceasta, și cele cu care îi răspund aceștia	286
27. Despre sfințirea darurilor și mulțumirea dinainte de aceasta	289
<i>Excursuri dogmatice I</i>	
28. De unde credem în chip sigur această Taină	291
29. Despre cele pe care ni le reproșează aici unii latini; răspuns la reproșul lor și soluționare	292
30. Că și în Biserica latinilor săvârșirea Tainei se face în același mod ca și la noi	298
31. Pentru ce motiv la sfințirea darurilor preotul Îl cheamă nu pe Fiul, ci pe Tatăl	302
32. Despre jertfa însăși, și ce anume primește această jertfă	303
<i>Liturghia euharistică</i>	
33. Despre rugăciunile de după jertfă și care e rațiunea pentru care [preotul] pomenește aici pe sfinți, și mai ales pe Preasfânta [Fecioară]	305
34. Despre cele pe care le cere preotul în rugăciune pentru el însuși, pentru sfintele Daruri, și pentru ce poruncește credincioșilor să se roage	308

35. Despre rugăciunea predată de Dumnezeu și plecarea capetelor, precum și despre mulțumirea, cererea către Dumnezeu și slăvirea de după acestea	311
36. Despre cele pe care le strigă preotul mulțimii înălțând Sfintele și cele pe care i le strigă drept răspuns aceia . .	312
37. Ce înseamnă apa fierbinte turnată în Taine	314
38. În ce sens aceste Taine înseamnă Biserica	316
39. Despre chemarea credincioșilor la cuminecare și cele pe care le glăsuiesc credincioșii Darurilor arătate	317
40. Despre rugăciunea preotului pentru ei, pe care o glăsuiește după împărțășirea lor	318
41. Despre mulțumirea și slăvirea de după acestea	320
<i>Excursuri dogmatice II</i>	
42. Despre cei adormiți, dacă se sfințesc de la Darurile sfintei Mese în chip asemănător celor vii	321
43. Că sfințirea are loc în prealabil în sufletul celui ce se împărțășește	324
44. Despre mijlocirea lui Hristos	326
45. Că pentru cei adormiți sfințirea e mai desăvârșită	328
<i>Finalul Liturghiei</i>	
46. Despre mulțumirea comună de după cuminecarea cu sfintele Taine și rugăciunile de la sfârșitul Liturghiei .	329

III.B. Varianta definitivă

Explicare la dumnezeiasca Liturghie în 53 de capitole

Rezumat introductiv

1. Care e înțelesul întregii lucrări sfinte a Liturghiei ca într-un rezumat	335
---	-----

Proscomidia

2. De ce anume cinstitele daruri nu sunt puse pe jertfelnic de la început	343
3. Că aceste daruri sunt dedicate lui Dumnezeu ca pârgă a vieții omenești	344
4. De ce era verosimil ca aceste daruri să fie pârgă a vieții omenești	345

5. De ce nu e dedicată o pâine întreagă, ci o bucată tăiată din ea 347
6. De ce întipărește preotul în pâine pătimirea lui Hristos 348
7. Ce este pomenirea Domnului 349
8. Despre cele săvârșite cu pâinea 351
9. Pentru ce a poruncit Domnul să se facă aceasta spre pomenirea Lui 352
10. Care sunt cele spuse la proscomidie după pomenire[a Domnului], și că aducerea darurilor este de recunoștință, dar și de solicitare 353
11. Pentru ce sunt acoperite darurile și despre cele rostite peste ele 356

Liturghia Cuvântului

- <11B>. Despre slăvirea de la început 358
12. Despre cereri și de ce anume cerem prima pacea 360
13. Ce vrea să spună cererea milei peste tot 363
14. Despre încredințarea [noastră lui Dumnezeu] 365
15. Despre așa-numiții [psalmi] antifoni și rugăciunile din timpul lor 367
16. Semnificația Liturghiei în rezumat 370
17. Explicare/exegeză a primului [psalm] antifon 372
18. Ce însemnează la începutul Liturghiei cântările profetice 374
- <18B>. Explicare/exegeză a celui de-al doilea [psalm] antifon 375
19. Explicare/exegeză a celui de-al treilea [psalm] antifon 376
20. Despre arătarea sfintei Evanghelii și despre Imnul de trei ori „Sfânt” [Trisaghion] 378
21. Despre rugăciunea Imnului [Trisaghion] și despre strigările preotului 379
22. Despre citirea Scripturilor, ordinea și sensul lor 382
23. Despre cererile de după Evanghelie 383

Liturghia Tainei

24. Despre ducerea în altar a cinstitelor daruri 386
25. Despre rugăciunile și îndemnurile către mulțime ale preotului de după ducerea înăuntru a darurilor 387
26. Despre mărturisirea credinței și cele la care îndeamnă și pe care le urează preotul credincioșilor după aceasta, și cele cu care îi răspund aceștia 389

27. Despre sfințirea darurilor și mulțumirea dinainte de aceasta	391
<i>Excursuri dogmatice I</i>	
28. De unde credem în chip sigur această Taină	393
29. Despre cele pe care ni le reproșează aici unii latini; răspuns la reproșul lor și soluționare	394
30. Că și în Biserica latinilor săvârșirea Tainei se face în același mod ca și la noi	400
31. Pentru ce motiv la sfințirea darurilor preotul Îl cheamă nu pe Fiul, ci pe Tatăl	404
32. Despre jertfa însăși, și ce anume primește această jertfă	405
<i>Liturgia euharistică</i>	
33. Despre rugăciunile de după jertfă și care e rațiunea pentru care [preotul] pomenește aici pe sfinți, și mai ales pe Preasfânta [Fecioară]	408
34. Despre cele pe care le cere preotul în rugăciune pentru el însuși, pentru sfintele Daruri, și pentru ce poruncește credincioșilor să se roage	410
35. Despre rugăciunea predată de Dumnezeu și plecarea capetelor, precum și despre mulțumirea, cererea către Dumnezeu și slăvirea de după acestea	413
36. Despre cele pe care le strigă preotul mulțimii înălțând Sfintele și cele pe care i le strigă drept răspuns aceia	415
37. Ce însemnează apa fierbinte turnată în Taine	417
38. În ce sens aceste Taine însemnează Biserica	418
39. Despre chemarea credincioșilor la cuminecare și cele pe care le glăsuiesc credincioșii Darurilor arătate	420
40. Despre rugăciunea preotului pentru ei, pe care o glăsuiește după împărțășirea lor	421
41. Despre mulțumirea și slăvirea de după acestea	422
<i>Excursuri dogmatice II</i>	
42. Despre cei adormiți, dacă se sfințesc de la Darurile sfinteii Mese în chip asemănător celor vii	424
43. Că sfințirea are loc în prealabil în sufletul celui ce se împărțășește	426
44. Despre mijlocirea lui Hristos	429
45. Că pentru cei adormiți sfințirea e mai desăvârșită	430
46. Cum anume sunt aceste Daruri pururea permise de Dumnezeu	432

47. Cât de mult sunt primite	435
48. Care e rațiunea pentru care prin aceste Daruri îi onorăm și cultivăm și pe sfinți	436
49. Contra celor ce spun că pomenirea sfinților la Liturghie e o solicitare a preotului către Dumnezeu pentru ei . . .	439
50. De câte ori se face în Liturghie pomenirea sfinților și care e diferența lor	448
51. De ce numește preotul jertfa „slujbă cuvântătoare” . . .	450
52. De ce anume celebrarea se numește numai „mulțumire”	451

Finalul Liturghiei

53. Despre mulțumirea comună de după cuminecarea cu sfintele Taine și rugăciunile de la sfârșitul Liturghiei .	454
---	-----

*

<i>Anexa I: Rânduiala Missei romane</i>	457
<i>Anexa II: Toma d’Aquino, comentator al Missei</i>	477
Despre cele spuse în Missă	477
Despre cele săvârșite în Missă	485
Dacă Hristos e jertfit în această sfântă Taină	491